

Kováts Dániel

Az új Poétai Gyűjteményről

Borsod–Abaúj–Zemplén megye irodalmi múltját olykor büszkélkedve, máskor szégyenkezve szokták emlegetni. Szívesen valljuk magunkénak Károli Gáspár, Szenci Molnár Albert és társaik teljesítményét a reformáció időszakából, vagy Kazinczy szerepét a felvilágosodás korából; ezzel szemben restelkedve ismerjük el például Miskolcnak más nagyvárosokhoz képest szegényesebb irodalmi hagyományait. Azt hiszem, sem a dicsekvés, sem a szerénykedés nem indokolt, hiszen a kulturális-irodalmi értékteremtés egyenetlenségének is megvan a történelmi folyamatokból, a társadalmi mozgásokból, az egyenlőtlen fejlődésből levezethető magyarázata.

Az alkotók vagy tájak irodalmi rangjának összevetése aligha vezethet értékelhető tanulságokhoz, a szülőföld hangja azonban meghallgatásra érdemes. Szabó Zoltán Szerelmes földrajz című szép könyvében a tájról mint a haza földrajzi értelméről írt, figyelmeztetve: “A tájak nem harcolnak, hanem teremnek, nem vetélkednek, hanem ihletnek; jó lenne időnkint figyelni rájuk.” Ezért nagyon fontos, hogy ismerjük egy-egy táj irodalmi örökségét, s hogy a jeles alkotók és alkotások hozzáférhetőek legyenek az egymást váltó nemzedékek számára. Számba kell vennünk, elérhetővé kell tennünk régióink irodalmi termésének javát, hogy élő szövegek alapján fedezhessük fel újra meg újra tájaink ihletését. Borsod–Abaúj–Zemplén megye néprajzi értékeit, a régészet által feltárt kincseket, a

műemlékeket a Herman Ottó Múzeum gondozásában kiadványsorozatok mutatják be. Célszerűnek tűnik ezek mellett egy olyan vállalkozást indítani, amely a költészet Abaújhoz, Borsodhoz, Gömörhöz, Tornához, Zemplénhez kapcsolódó alkotóinak életművéből válogat. A miskolci Herman Ottó Múzeum – Veres László és Fehér József kezdeményezésére – ezért indította el a verseskötetek új sorozatát *Poétai Gyűjtemény* címmel. A sorozat célja, hogy egy-egy költő gondosan válogatott, jellemző alkotásainak kötetbe szerkesztésével, a műveket hiteles szöveggel, igényes formában és lehetőleg olcsó áron tegyék elérhetővé a mai olvasó számára. Elősegíthetjük ezzel, hogy irodalmi örökségünk műalkotásokhoz kapcsolódóan kerüljön a közgondolkodásba, hogy a helyi tudat és költődés a költők vallomásaival gazdagodjék, s hogy a regionális irodalomtanítás – az általános iskolától az egyetemig – hiteles szövegekhez jusson.

A címadás sárospataki ihletésű: 1813-ban Nagy Józsefnek, a kollégiumi éneklőkar igazgatójának szerkesztésében két kötet jelent meg ott ezzel a címmel. A cél akkor “Ifjainknak a Poezisre való ösztönzése” volt azazal a reménységgel, hogy “a Magyar Literatura illy Darabok által... tsak valamennyire is nevedekni fog...” A szerzők togatus (papi hivatásra készülő) diákok voltak, akiket a Széphalomról Patakra látogatott Kazinczy buzdított irodalmi tevékenységre. Az új sorozat útnak indításában és gondozá-

sában – szerkesztőtársammal, Fehér Józseffel – a hiányérzet is vezetett bennünket. Úgy véljük, igaztalan a régiók irodalmi teljesítményét lekicsinylő, időről-időre felhangzó balítélet, s alkotásokkal kell előállni ahhoz, hogy tárgyszerűen ítélhessük meg, kik is indultak innen, milyen élményeket vittek magukkal, s miképp gazdagították az egyetemes irodalmat a helyi színek. A hiánypótlást az is időszerűvé teszi, hogy a könyvek kínálatában nincsenek jelen tájaink alkotói. Talán Tompa Mihály a kivétel, ő a legnépszerűbb; verseit több kiadásban vitték közelebb az olvasóhoz (pl. 1994-ben összes költeményei és válogatott versei is megjelentek két kiadónál). Kazinczy Ferencnek 1998-ban kiválóan szerkesztett kötetben adták ki összes költeményeit, az 1500 forintos ár azonban akadályozza a tömegsikeret. Nincs olyan népszerű válogatás, amelyből egy mai diák a lírikus Kazinczyt megismerhetné. Lévy József és Dayka Gábor verseinek újbóli megjelentetésére helyi kiadók vállalkoztak ugyan, kötetek azonban ma már nem kaphatók. A Felföld világát bemutató prózai kötetek a miskolci Felsőmagyarország Kiadó sorozataiban rendszeresen megjelennek, a verses művek azonban kimaradnak ezekből.

Nem érhetőek el modern kiadásban olyan alkotók, akiknek ismerete pedig elsősorban a mi tájainkon élőkötől várható el. Néhány név azok közül, akiket meg kell mentenünk a teljes feledéstől: *Gyöngyösi István, Szemere Miklós, Ungvárnémeti Tóth László, Vályi Nagy Ferenc, Ormós László, Boruth Elemér, Darmay Viktor, Nikolaus Lenau, Pavol Hviezdoslav, Kiss József, Tárkányi Béla, Csengey Gusztáv, Vadnay Károly, Kozma Andor, Pósa Lajos, Zempléni Árpád, Sassy*

Csaba, Hegyaljai Kiss Géza, Mécs László, Ambrózy Ágoston.

Az új sorozat tématervének összeállításában három alapvető válogatási szempont érvényesül: a) olyan – már nem élő – alkotókat szólaltatunk meg, akiknek élete és munkássága valamilyen módon a történelmi *Abauj-Torna, Borsod, Gömör, Zemplén megyékhez* kapcsolódott; b) a válogatás a *költői művek*, tehát a lírai és a verses kisépikai alkotások közzétételére terjed ki; c) olyan köteteket is összeállítunk, amelyben nemcsak a régióból származó költők szerepelnek, de a *tematika* tájainkkal kapcsolatos.

Szerkesztési szempontból három kötet-típus jelenik meg a sorozatban:

A költőket javarészt *önálló* kis füzetben mutatjuk be. Ebben az esetben a táji kötődés csak kiindulópont, a válogatás elsődleges szempontja az irodalmi érték; a cél pedig az alkotói életmű jellemző témáinak és formáinak bemutatása. A terjedelmesebb életművel rendelkező, klasszikussá lett alkotók (pl. Tompa Mihály, Kiss József) több kötetrel is megjelennek a sorozatban, ebben az esetben a tematikus szempont is érvényesül a szerkesztésben.

A másik típus a *gyűjteményes* füzeteké, amelyeknél a válogatási szempont egy tájegység, egy kiemelt műfaj vagy egy speciális réteg. Regionális antológia állítható össze azoknak a költőknek a műveiből, akiktől önálló kötet nem készül, például *Régi pataki diákköltők; Felföldi prédikátor-költők, Papköltők a Tiszán innen*. Ide sorolhatók a régió belüli tájegységek folklórából válogató füzetek. Ezekben a kötetekben olyanok is megszólalnak, akiknek nincs teljes kötetre való lírai életművük (pl. Eötvös József).

Összeállíthatunk *tematikus* füzeteket is, például versek *Kazinczyról, Tokajról, az anyanyelvről*. Bennük megjelennek olyan alkotók is, akik egyébként nem éltek huzamosabb ideig tájainkon (pl. Petőfi).

A sorozat gondozására a megyei múzeumi szervezet a helyi irodalmi hagyomány felkarolásáért munkálkodó Kazinczy Ferenc Társasággal szövetkezett. Egy-egy kötetének terjedelme 5–6 ív (80–96 oldal), formátuma keskenyített A/5-ös, borítója fóliázott karton. A verseket kötetenként 3-4 grafikai illusztráció kíséri. Évente több kötet megjelenését tervezzük az anyagi erőforrások függvényében. A szemelvényeket a kritikai (akadémiai) kiadásból vesszük át, ennek hiányában is ellenőrzött szövegváltozatok pontos közzétételére törekszünk. Feltüntetjük az alkotás keletkezésének évét, ha ismert. Az írásmód a mai magyar helyesírás szabályait követi; ettől stilisztikai, verstani indokok miatt térünk csak el. Ha szükséges, lapalji jegyzetben oldjuk fel a mai olvasó számára nehezen követhető mitológiai, történeti, földrajzi, személyi utalásokat, megadjuk az idegen szavak, szokatlan kifejezések magyarázatát.

A *Poétai Gyűjtemény* első köteteként *Kazinczy Ferenc* válogatott verseit adtuk ki *Fény és homály* címmel. A magyar irodalmi klasszicizmus egyik vezéralakjának a költői rangját olykor kétségbe vonják. Pedig nemcsak a nyelvújítási küzdelemnek nagy alakja ő, nemcsak prózairodalmunkat gazdagította munkáival, hanem költeményeivel is példát mutatott kortársainak. Kötetünk a költő-Kazinczy felfedezését kívánja elősegíteni, amikor változatos témáiból és műfajaiból kínál válogatást. A szonett, az epigramma, az óda

és az episztola mestere az ókori görög és latin klasszikusok követője, de az egykorú német irodalmi szellemiségből is merített. Formaérzékenységét jelzi, hogy a pindaroszi óda, a rokokó gráciaköltészet, a szabad ritmusú kompozíció mind-mind közel állt hozzá, elfeledett strófaszerkezetek (pl. a ritornell) felújítása fűződik nevéhez. Témái között a jätékos szerelem, a gondviselés, a történelmi és művészeti teremtés, a költői szólásmód, a nagy elődök és kortársak alakja egyaránt megjelenik.

Kazinczy költészetének kiválasztott hetvennégy versét öt témakörbe rendeztük. Az elsőben (*Az ő képe*) szerelmi lírájából adunk mutatványt; ezek a versek a maguk színességével, érzelmi árnyalataival kevésbé ismert oldaláról mutatják be a költőt. A második ciklus (*Tusakodás*) darabjai a morális, világnézeti problémákkal szembenező ember belső világába enged bepillantást. A harmadik részben (*Emberi nagyság*) a nagy elődök és kortársak példáját idéző versek olvashatók, a negyedik pedig (*Tövisek és virágok*) Kazinczy leghíresebb epigrammáiból kínál válogatást. Az utolsó témakör (*Széphalom*) részben életrajzi vonatkozású, részben az írói műhelyre ablakot nyitó költemények kerültek. A válogatás címadó versének záró soraiban jellemző erővel fogalmazza meg Kazinczy a helyzetét: "Nem fénylek én, s én azt nem fáj-lalom; Fény s nagyvilág énnékem Széphalom". 1811-ben, közvetlenül a nyelvújítási harc fellebbanása előtt írta ezt, s tevékenységével valóban bebizonyította, hogy bárhol teljes értékű élet teremthető.

Az induló könyvsorozat ezt a magatartást kívánja erősíteni.